

Kozak-Zychman, Wanda / Szeliga, Marcin

Szczątki kostne z ciałopalnego cmentarzyska młodszego okresu przedrzymskiego w miejscowości Pikule, stan. 2, pow. Janów Lubelski

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 95-97

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WANDA KOZAK-ZYCHMAN, MARCIN SZELIGA

**SZCZĄTKI KOSTNE Z CIAŁOPALNEGO CMENTARZYSKA MŁODSZEGO OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO
W MIEJSCOWOŚCI PIKULE, STAN. 2, POW. JANÓW LUBELSKI**

Opracowany materiał pochodzi z 9 obiektów (grobow) – wszystkie o charakterze jamowym, odkrytych podczas badań archeologicznych przeprowadzonych w Pikulach, gm. Janów Lubelski w 1997 i 2000 roku przez Zbigniewa Wichrowskiego z Muzeum Regionalnego w Kraśniku, przy współpracy Marty Cyran z Muzeum Lubelskiego (Z. Wichrowski, 1998; 2003).

Analizę szczątków kostnych wykonano w oparciu o metody powszechnie stosowane w antropologii, a szczegółowo opisane w pracy J. Strzałko, J. Piontka i A. Malinowskiego (1973).

Osiem z przebadanych obiektów zawierało pochówki pojedyncze. Tylko w jednym (nr 106) stwierdzono obecność dublującego się fragmentu czaszki, co sugeruje pochówek co najmniej dwóch osobników.

Płeć określono dla 4 osobników – 2 mężczyzn (obiekt nr 72 i 106) i 2 kobiet (obiekt nr 75 i 106), przy czym przynależność jednego ze szkieletów do płci męskiej budzi wątpliwości (por. Tab. 1). Prawdopodobnym jest, iż także w dwóch innych grobach (nr 74 i 82) pochowane zostały kobiety. Wiek ustalono dla 6 osobników (obiekt nr 72, 74, 75, 82 i 106) spośród których większość zmarła w przedziale 30-60 lat (*Maturus*). Określenia dotyczące wieku i płci zmarłych zestawiono w tab. 1.

Analiza szczątków kostnych z warstw, wydzielonych podczas badań terenowych w niektórych obiektach (nr 72, 74, 75, 82, 106) w żadnym przypadku nie dała podstaw do stwierdzenia porządku anatomicznego.

Tab. 1. Wiek i płeć zmarłych z ciałałpalnych pochówków na stan. 2 w miejscowości Pikule, gm. Janów Lubelski.

Nr obiektu	Płeć	Wiek	Kategoria wieku (wg R. Martina)
72	M	40	<i>Maturus</i>
74	? (być może K)	powyżej 20	<i>Maturus</i> ?
75	K	50-60	<i>Maturus</i>
82	? (być może K)	powyżej 20	?
84	?	?	?
103	?	?	?
106	M ?	30-50 ?	<i>Maturus</i>
	K ?	30-50 ?	<i>Maturus</i>
106a	?	?	?
106b	?	?	?

Obiekt 72. Zebrano 345,5 g dość silnie przepalonych kości barwy kremowo-żółtej.

Czaszka: dość liczne, lecz w przewodzie niewielkie ułamki kości pokrywowych mózgowcowej oraz ich blaszki, w tym kości ciemieniowych i łuski potylicznej (grubość 3-8 mm, w okolicy guzowatości potylicznej około 11 mm); fragment z częścią nosową, grzebieniem czołowym i przyśrodkową partią prawej części oczodołowej kości czołowej oraz niewielki ułamek z brzegiem nadoczodołowym (brzeg zaokrąglony); wyrostek czołowy lewej kości jarzmowej (szerokość około 12 mm); fragment z podstawą wyrostka jarzmowego, wyrostek jarzmowy luzem oraz niewielki ułamek części sutkowej lewej kości skroniowej; bardzo mały fragment wyrostka zębodołowego szczęki górnej; 2 ułamki korzeni prawdopodobnie zęba siecznego i trzonowego.

Zachowane niewielkie odcinki głównych szwów czaszkowych (strzałkowego, wieńcowego i węglowego) zasklepione od wewnątrz.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkanaście ułamków łuków kręgowych; 2 składające się fragmenty w (tym 1 z końcem barkowym) lewego obojczyka; kilka niewielkich wycinków żeber; podstawa wyrostka barkowego lewej łopatki; dość liczne ułamki trzonów kości kończyn, w tym kości ramiennej, kości przedramienia i udowej (z kresą chropawą); trzony 3 członów palców rąk, w tym 2 z zachowaną nasadą bliższą (zrośnięta).

Poza tym obecny był niewielki fragment węgla drzewnego, zaś na jednym z niewielkich ułamków kostnych stwierdzono obecność substancji przypominającej żywicę (?).

Szczałki kostne z opisanego obiektu należały najprawdopodobniej do mężczyzny. Wiek zmarłego oceniono na około 40 lat (*Maturus*).

Obiekt 74. Zawierał 82,0 g kości przepalonych w stopniu miernym. Barwa większości szaro-kremowa, nielicznych czarna.

Czaszka: fragment z brzegiem nadoczodołowym (brzeg dość ostry) i wyrostkiem jarzmowym strony lewej kości czołowej; kilka ułamków kości ciemieniowych oraz 2 ułamki łuski kości potylicznej – zachowany odcinek szwu węglowego wydaje się być obliterowany od wewnątrz (grubość kości sklepienia 3-6 mm).

Szkielet pozaczaszkowy: dość liczne ułamki trzonów kości długich kończyn, wśród których wystąpił pojedynczy ułamek węgla drzewnego.

Szczątki kostne odkryte w obiekcie 74 należały niewątpliwie do osobnika dorosłego, tj. zmarłego w wieku powyżej 20 lat, być może *Maturus*. Trudno również jednoznacznie określić płeć. Charakter brzegu nadoczodołowego i grubość kości czaszki przemawiają raczej za płcią żeńską.

Obiekt 75. Zebrano 215,0 g dość silnie przepalonych kości o barwie kremowo-żółtej i kremowo-szarej.

Czaszka: dość liczne ułamki kości pokrywowych mózgo-czaszki, w tym kości ciemieniowych i łuski potylicznej (grubość 3-7 mm); wyrostek czołowy szczęki górnej strony lewej; niewielki ułamek z brzegiem górnym oczodołu kości czołowej (brzeg lekko zaokrąglony); fragmentarycznie zachowane piramidy prawej i lewej kości skroniowej oraz ułamek z dołem skroniowym kości prawej; blaszka wewnętrzna trzonu żuchwy z kolcem bródkowym.

Zachowane odcinki szwu węglowego zobliterowane od wewnątrz i częściowo na zewnątrz.

Szkielet pozaczaszkowy: dość liczne fragmenty trzonów kości kończyn, w tym kości ramiennej, kości przedramienia i kości udowej.

Szczątki odkryte w obiekcie 75 należały do osobnika dorosłego – najprawdopodobniej kobiety. Wiek zmarłej oceniono na przedział 50-60 lat (*Maturus*).

Obiekt 82. Zawierał 29,5 g szczątków kostnych, o zróżnicowanym stopniu przepalenia – od miernego do silnego i zróżnicowanej barwie – od jasno kremowej, poprzez kremowo-szarą, do białej.

Czaszka: kilka ułamków kości pokrywowych (grubość 3-5 mm); 2 składające się fragmenty z brzegiem nadoczodołowym pochodzące z lewej strony kości czołowej (brzeg lekko zaokrąglony); wyrostek czołowy lewej kości jarzmowej; ułamek szczęki górnej z zębodołami siekaczy strony lewej.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkanaście fragmentów pochodzących z trzonów kości długich; człon palca ręki (obie nasady zrośnięte).

Szczątki odkryte w obiekcie 82 należały do osobnika dorosłego, tj. zmarłego powyżej 20 roku życia. Płeć – ?, podobnie jak w obiekcie nr 74 charakter brzegu nadoczodołowego i grubość kości sklepienia czaszki przemawiają raczej za płcią żeńską.

Obiekt 84. Obecny był tylko 1 bardzo mały ułamek kostny – prawdopodobnie z trzonu kości długiej, o barwie jasno kremowej, dość silnie przepalony.

Płeć i wiek niemożliwe do ustalenia.

Obiekt 103. Zebrano 8 niewielkich ułamków trzonów kości długich, o barwie kremowo-żółtej i dość silnym stopniu przepalenia. Ciężar: 35,0 g.

Płeć i wiek niemożliwe do ustalenia.

Obiekt 106. Zawierał 782,0 g kości przepalonych w stopniu miernym, barwy kremowo-pomarańczowej.

Czaszka: dość liczne ułamki kości sklepienia, w tym kości ciemieniowych (grubość 3-5 mm) i łuski potylicznej (grubość 3-8 mm); piramida prawej i dublujące się piramidy lewej kości skroniowej, fragment z dołem żuchwowym i podstawą wyrostka jarzmowego kości lewej oraz ułamek łuski skroniowej, a także niewielki fragment z okolicy dołu żuchwowego i ułamek części sutkowej kości skroniowej prawej; wyrostek czołowy lewej kości jarzmowej (szerokość około 12 mm) oraz uszkodzony wyrostek czołowy kości prawej; 2 blaszki wewnętrzne z przyśrodkowej partii trzonu żuchwy (w tym jedna z zachowanym kolcem bródkowym); korzeń zęba siecznego.

Zachowane odcinki szwu strzałkowego i węglowego częściowo zasklepione, przede wszystkim od wewnątrz.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkanaście ułamków trzonów i łuków kręgowych, w tym ząb kręgu obrotowego; dość liczne, w przewodzie niewielkie fragmenty trzonów kości długich kończyn, m.in. kości ramiennej, kości przedramienia, udowej (z okolicy krętarza mniejszego) i kości strzałkowej oraz ułamki nasad, w tym głowy kości ramiennej; 2 fragmentarycznie zachowane człony palców rąk; kilka fragmentów kości miednicznych, w tym pochodzących z talerza biodrowego oraz panewki; niewielki ułamek kości piętowej oraz fragment kości łódkowatej stopy.

Poza tym obecnych było kilkanaście niewielkich fragmentów węgli drzewnych.

Szczątki kostne z obiektu 106 należały do co najmniej 2 osobników dorosłych, być może mężczyzny i kobiety, zmarłych najprawdopodobniej w przedziale wieku 30-50 lat (*Maturus*).

Obiekt 106a. Zebrano 12,5 g kości o barwie jasno kremowej i dość silnym stopniu przepalenia, w tym – niewielki ułamek łuku kręgowego oraz kilkanaście małych fragmentów pochodzących z trzonów kości długich kończyn, m.in. kości udowej.

Obecny też był 1 węgiel drzewny.

Płeć i wiek osobnika – do którego należały opisane szczątki kostne – niemożliwe do ustalenia.

Obiekt 106b. Zebrano 6 niewielkich ułamków trzonów kości długich o jasno kremowej barwie i dość silnym stopniu przepalenia – ciężar 3,0 g.

Płeć i wiek – niemożliwe do ustalenia.

LITERATURA

- Martin R., Saller K.
1957 *Lehrbuch der Anthropologie*, Stuttgart.
- Strzałko J., Piontek J., Malinowski A.
1973 Teoretyczno-metodyczne podstawy badań kości z grobów ciałopalnych, „Materiały i Prace Antropologiczne”, t. 85, s. 179-199.
- Wichrowski Z.
1998 Badania ratownicze na cmentarzysku z młodszego okresu przedrzymskiego w Pikulach, stan. 2, woj. tarnobrzeskie, w 1997 roku, APŚ, t. 3, s. 98-103.
- Wichrowski Z., Wichrowska E.
2001 Badania ratownicze na cmentarzysku z młodszego okresu przedrzymskiego w Pikulach, stan. 2, w 2000 roku (w tym tomie)

WANDA KOZAK-ZYCHMAN, MARCIN SZELIGA

**BONE REMAINS FROM A CREMATION CEMETERY OF THE YOUNGER PRE-ROMAN PERIOD AT PIKULE, SITE 2,
JANÓW LUBELSKI COMMUNE**

The studied bone material was obtained during archaeological excavations carried out in 1997 and 2000 by Zbigniew Wichrowski of the Regional Museum in Kraśnik and by Marta Cyran of the Lublin Museum.

Out of nine analysed features (graves) – all of which were pit graves – only grave 106 contained a doubled fragment of a skull which suggests that it was a burial of two individuals. The other ones were single burials.

Gender was determined for 4 individuals, including 2 men (features 72 and 106) and 2 women (features 75 and 106). It is

quite probable that women were also buried in two other graves (nos. 74 and 82). Age was determined in the case of 6 individuals (features 72, 74, 75, 82, and 106). The majority of the individuals died at the age of 30 to 60, which corresponds to the category Maturus (Tab. 1).

The analysis of bone remains coming from the layers distinguished during fieldwork at some of the features (nos. 72, 74, 75, 82 and 106) does not allow for determining any anatomical order.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie